



International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

Audit Fanining Maqsadi, Vazifalari Va Tamoyillarining Ahamiyati

Turumova Dildora Abdumannonovna

Jizzax politexnika instituti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrası o'qituvchisi
dildoraturumova1985@gmail.com

Temirov Tohir

Jizzax Politexnika instituti talabasi

Annotatsiya

Audit fani korxonada va tashkilotlarda moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini va ichki nazorat tizimlarining samaradorligini tekshirish bilan shug'ullanadigan muhim yo'nalishdir. Audit fani – bu tashkilotlar faoliyatini baholash, nazorat qilish va yaxshilashga qaratilgan muhim bir soha bo'lib, uning maqsadi, vazifalari va tamoyillari moliyaviy va boshqaruv axborotlarini ishonchli va samarali asosda taqdim etishni ta'minlashdir. Ushbu maqolada audit fanining maqsadi, vazifalari va tamoyillarining ahamiyatini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: audit jarayoni, moliyaviy hisobot, ichki audit, tashqi audit, havf tahlili, ichki nazorat tizimi, muvofiqlik auditi, ishlash auditi, rejalashtirish, tahlil qilish, baholash, hisobot tayyorlash.

KIRISH

Audit fani korxonada va tashkilotlarda moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi, ichki nazorat tizimlarining samaradorligi hamda umumiy faoliyatning shaffofligini ta'minlashga qaratilgan muhim iqtisodiy yo'nalishdir. Asosiy maqsadi – moliyaviy hisob-kitoblarning to'g'riligini tasdiqlash, korxonaning iqtisodiy faoliyatidagi xavf-xatarlarni baholash va ularni boshqarish bo'yicha tavsiyalar berishdir. Bugungi global iqtisodiy sharoitda audit nafaqat tashkilotlarning moliyaviy ishonchliligini oshirish, balki umumiy boshqaruv samaradorligini kuchaytirish vositasi sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi. Korxonaning moliyaviy barqarorligini oshirish va xavf-xatarlarni boshqarish orqali uning boshqaruv samaradorligini mustahkamlash audit fanining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Audit jarayoni orqali korxonaning hisob-kitoblari tekshiriladi, xatarli omillar baholanadi va ular bo'yicha to'g'ri qarorlar qabul qilinishi uchun asos yaratadi.

Bugungi kunda korxonalarining samarali faoliyat yuritishi, investorlarga va kreditorlarga nisbatan ishonchli bo'lishi uchun moliyaviy shaffoflik muhim hisoblanadi. Shu sababli, audit korxonalar uchun ishonchni oshiruvchi va xavfsizlikni ta'minlovchi asosiy vosita sifatida katta

ahamiyatga ega. Audit fanining maqsadi moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini tasdiqlash bilan bir qatorda, qonunchilik talablariga rioya qilish va faoliyatni nazorat qilishning samaradorligini oshirishdir. Audit fanining asosiy vazifalari aynan shu maqsadlarni amalga oshirishga qaratilgan bo'lib, u korxonaning ichki va tashqi muhitidagi ishonchli axborot almashinuvi va faoliyat samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Korxonada audit tekshiruvi o'tkazish jarayoni bir nechta asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Auditni rejalashtirish va tayyorgarlik bosqichi

Audit jarayonini samarali o'tkazish uchun uning maqsadi, hajmi va vaqt belgilanishi zarur. Bu bosqichda auditor audit qilish kerak bo'lgan sohalarni, ma'lumotlarni va zaruriy resurslarni aniqlaydi. Bu jarayon ichida auditorlar korxonaning ichki va tashqi muhitini, uning xatarlari va imkoniyatlarini, ichki nazorat tizimini o'rganadilar. Bu orqali audit jarayonining keng ko'lamda qamrab olinishi va har qanday xavflarni to'g'ri baholash uchun zarur ma'lumotlar to'planadi.

2. Audit tekshiruvi metodologiyasini tanlash

Har bir korxonada faoliyat turi, hajmi va ichki nazorat tizimining rivojlanganligi bilan o'ziga xos bo'lganligi uchun, tekshiruvning usullari ham tanlab olinadi. Bu bosqichda auditorlar qanday testlar va protseduralardan foydalanilishini belgilaydilar. Moliyaviy hisobotlarni tekshirish uchun to'g'ri usullarni tanlash, xarajatlarni va moliyaviy natijalarni aniq baholashni ta'minlaydi. Shu bilan birga, auditning namunalar asosida o'tkazilishi va ehtimoliy xatolar darajasini hisoblash ham auditorlar tanlaydigan asosiy metodlardan biri hisoblanadi.

3. Ma'lumot to'plash va tahlil qilish

Bu bosqichda auditorlar korxonaning moliyaviy hujjatlarini, hisob-kitob va shartnomalarini, soliqlarga oid hujjatlarni hamda ichki nazorat jarayonlariga oid hujjatlarni tahlil qiladilar. Ma'lumot to'plash jarayonida korxonaning turli bo'limlaridan so'rovnoma va intervyular olish, moliyaviy hujjatlar asosida testlar o'tkazish, operatsiyalar oqimini o'rganish kabi metodlardan foydalaniladi. Auditorlar ma'lumotlarni to'plash va ularni tekshirish jarayonida korxonada rahbariyati va xodimlari bilan ham yaqin aloqada bo'lib, zaruriy savollarga aniqlik kiritadilar.

4. Audit dalillarini baholash va tasdiqlash

Ma'lumot to'plash jarayonida olingan dalillar va natijalar auditor tomonidan chuqur tahlil qilinadi va sinchkovlik bilan tekshiriladi. Dalillar korxonaning moliyaviy holatini haqqoniy aks ettirayotganini tekshirish uchun muhimdir. Shuningdek, ichki nazorat tizimining samaradorligi, korxonaning qonunchilik talablariga muvofiqligi va har qanday xavf-xatar mavjudligini aniqlash uchun yig'ilgan dalillar baholanadi.

5. Audit hisobotini tayyorlash

Audit jarayonining yakuni sifatida audit hisobotini tuzish muhim bosqich hisoblanadi. Bu hisobotda audit natijalari, korxonada faoliyatidagi xatoliklar, kamchiliklar va ularni bartaraf etish uchun berilgan tavsiyalar aniq aks etadi. Hisobotda auditorning o'ziga xos xulosasi, ya'ni korxonada moliyaviy hisobotning haqqoniyligi va ichki nazorat tizimining samaradorligi haqida umumiy baho beriladi. Bu hisobot korxonada rahbariyati, investorlar va davlat nazorat organlariga taqdim etiladi va ular uchun asosiy hujjat hisoblanadi.

6. Audit natijalarini kuzatib borish va tavsiyalarni bajarilishini nazorat qilish

Audit hisobotida berilgan tavsiyalar korxonada boshqaruv organlari tomonidan amalga oshirilishi muhim. Auditdan keyingi jarayon sifatida kuzatib borish va tavsiyalar bajarilishini nazorat qilish auditi yakuniy maqsadiga yetishini ta'minlaydi. Auditorlar tavsiyalar amalga oshirilishini tekshiradi va keyingi audit jarayonlarida aniqlangan muammolarning bartaraf etilishi bo'yicha takliflar beradi.

Audit fani korxonalarda moliyaviy hisobotlar haqqoniyligini tekshirish, moliyaviy va operatsion faoliyatning samaradorligini oshirish hamda mavjud xavf-xatarlarni aniqlash va bartaraf etish kabi maqsadlarga qaratilgan. U moliyaviy faoliyatni tahlil qilish, hisobotlarni xolisona baholash, ichki nazorat tizimining samaradorligini oshirish orqali korxonaning ishonchli, shaffof va barqaror faoliyatini ta'minlashga yordam beradi. Audit fani o'z oldiga qo'ygan vazifalarni bajarish orqali korxonalarining moliyaviy barqarorligini, qonunchilikka rioya qilishni va umumiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Audit fanining asosiy maqsadlari

1. Moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini ta'minlash

Auditning eng muhim maqsadi korxonaning moliyaviy hisobotlarida aks ettirilgan ma'lumotlarning to'g'ri va ishonchli ekanligini tasdiqlashdan iborat. Auditorlar hisob-kitoblarning aniq va to'g'ri tuzilganligini tekshiradi, shuningdek, xatolar yoki moliyaviy noto'g'ri ko'rsatmalarning oldini olishga yordam beradi. Ushbu maqsad investorlarga, aksiyadorlarga va boshqa manfaatdor tomonlarga ishonchli hisobotlar taqdim etish uchun zarur.

2. Ichki nazorat tizimini tekshirish va mustahkamlash

Korxonadagi ichki nazorat tizimi moliyaviy va operatsion jarayonlar ustidan samarali nazoratni ta'minlashi kerak. Audit bu tizimni tekshirish orqali uning zaif tomonlarini aniqlaydi va ularni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar beradi. Ichki nazoratni mustahkamlash orqali korxonada faoliyatida noxush vaziyatlarning oldini olish va xavfsizlikni oshirishga erishiladi.

3. Xatarlarni aniqlash va boshqarish

Audit jarayonida korxonaning moliyaviy va operatsion faoliyatiga ta'sir ko'rsatadigan xavf-xatarlar aniqlanadi. Auditorlar mavjud xatarlarga qarshi kurashish va ularni boshqarish uchun korxonaga zarur choralar ko'rishni tavsiya qiladilar. Risklarni boshqarish orqali korxonada moliyaviy barqarorligini saqlab qolish va samarali faoliyat yuritishga erishadi.

4. Qonunchilik va me'yoriy talablar bajarilishini ta'minlash

Korxonada faoliyati tegishli qonunlar va normativ talablarga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Auditorlar korxonaning ushbu talablarga rioya qilayotganini tekshirish orqali huquqiy masalalarni nazorat ostiga oladi. Bu esa korxonaga qonunchilikka rioya qilmaslik bilan bog'liq jarimalar va boshqa moliyaviy yo'qotishlarni oldini olishga yordam beradi.

5. Ishonch va shaffoflikni oshirish

Auditorlar tomonidan tasdiqlangan moliyaviy hisobotlar korxonada ichida va tashqarisida ishonchni oshiradi. Mustaqil va xolisona olib borilgan audit jarayoni moliyaviy axborotning haqqoniyligini ta'minlaydi, bu esa investorlarga, kreditorlarga va boshqa manfaatdor tomonlarga korxonada faoliyati haqida shaffof axborot olish imkonini beradi.

6. Operatsion samaradorlik va resurslarni tejash

Audit jarayoni korxonada ichidagi samaradorlikni oshirish, vaqt va moliyaviy resurslarni tejash imkonini beradi. Auditorlar korxonada ichki jarayonlarini, xarajat va daromadlarni baholab, operatsion jarayonlarni takomillashtirish va resurslarni oqilona taqsimlashga yordam beradigan tavsiyalar beradi. Bu orqali korxonada moliyaviy ahvolini mustahkamlaydi va foyda ko'rish imkoniyatlarini oshiradi.

7. Boshqaruv qarorlarini qabul qilishda asosiy ko'rsatmalar berish

Auditorlar tomonidan taqdim etilgan xulosalar va tavsiyalar korxonada boshqaruv organlari uchun ishonchli asos yaratadi. Audit natijalari korxonada muhim strategik qarorlar qabul qilishda yordam beradi, chunki ular faoliyatda yuzaga kelayotgan zaifliklar va kamchiliklarni o'z ichiga oladi. Bu esa kelajakda xavflarni kamaytirish va samaradorlikni oshirish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Audit fanining asosiy vazifalari

Audit fanining vazifalari mazkur maqsadlarga erishishni ta'minlash uchun turli yo'nalishlarda olib boriladi:

- **Hisob-kitoblarning haqqoniyligini tasdiqlash:** Auditorlar moliyaviy hisobotlar va hisob-kitoblarni xolisona tahlil qiladi, ularning haqqoniyligini tekshirib, aniqlangan xatolarni bartaraf etishda yordam beradi.
- **Ichki nazorat tizimini baholash:** Auditorlar korxonada ichidagi nazorat tizimlarini tahlil qiladi va ularning samaradorligi haqida xulosalar beradi. Bu ichki nazorat tizimining kamchiliklarini aniqlash va ularni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar berish uchun xizmat qiladi.
- **Xatarlarni kamaytirish:** Auditorlar risklarni aniqlab, ularni kamaytirish va boshqarish bo'yicha tavsiyalar beradi. Bu vazifa korxonaning xavfsizligini ta'minlash va moliyaviy zararlarni kamaytirishga qaratilgan.
- **Moliyaviy shaffoflikni ta'minlash:** Auditorlar tomonidan tasdiqlangan hisobotlar moliyaviy axborotning haqqoniyligi va shaffofligini oshiradi, bu esa korxonada ichidagi va tashqarisidagi manfaatdor tomonlarning ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.
- **Tahliliy ma'lumotlar va strategik tavsiyalar taqdim etish:** Auditorlar korxonaning moliyaviy va operatsion faoliyati bo'yicha tahliliy ma'lumotlar taqdim etib, boshqaruv uchun strategik tavsiyalar beradi. Bu korxonaning samaradorligini oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun muhim asosdir.

Audit fani faoliyatni tahlil qilish va baholash, xavfsizlik va ishonchlilikni ta'minlash orqali korxonaning moliyaviy barqarorligi va rivojlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu bosqichlarning har biri korxonada audit tekshiruvini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali korxonada moliyaviy hisobotning haqqoniyligi va ichki nazorat tizimining samaradorligi to'liq ta'minlanadi. Audit fani korxonada va tashkilotlarda moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini, ichki nazorat tizimlarining samaradorligini va umumiy faoliyatning shaffofligini ta'minlashga qaratilgan muhim fan hisoblanadi. Uning asosiy maqsadi – korxonaning moliyaviy hisob-kitoblarni xolisona tekshirish orqali to'g'ri qarorlar qabul qilinishiga, xavf-xatarlar boshqaruviga va manfaatdor tomonlar ishonchini oshirishga yordam berishdir.

Xulosa

Audit fani zamonaviy iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi; u nafaqat tashkilotlarning moliya holatini baholaydi balki ularning ichki tizimlarini yanada takomillashtirishga yordam beradi. Audit tamoyillari, vazifalari va maqsadlari korxonalar rivoji uchun zarur bo'lgan ishonchli asosni yaratishga xizmat qiladi hamda jamiyatda adolatli iqtisodiyot muhitini shakllantiradi. Shuning uchun audit fani har qanday tashkilot uchun ajralmas qism hisoblanadi va uning ahamiyatini inkor etish mumkin emas.

Auditning maqsad va vazifalari korxonaning qonunchilikka rioya qilishi, ichki jarayonlarni yaxshilash, samaradorlikni oshirish va moliyaviy barqarorlikka erishishni qo'llab-quvvatlashdir. Auditorlar tomonidan taqdim etiladigan xulosalar va tavsiyalar korxonada rahbariyatiga strategik qarorlarni asoslashda yordam beradi, moliyaviy ma'lumotlarning to'g'ri va haqqoniy bo'lishini ta'minlaydi va ichki nazorat tizimini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, audit fani korxonaning ichki va tashqi manfaatdor tomonlari o'rtasidagi ishonchli axborot almashinuvi va moliyaviy shaffoflikni ta'minlash orqali bozor iqtisodiyotida barqaror va ishonchli korxonada boshqaruvini rivojlantirishga ko'maklashadi. Audit faoliyatining yuqori darajada tashkil etilishi korxonaning moliyaviy muvaffaqiyati va uzoq muddatli rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Knechel, W.R., Salterio, S.E., & Ballou, B. - *"Auditing: Assurance and Risk"*

2. O‘zbekiston Respublikasi Audit standartlari va xalqaro audit standartlari
3. Турумова, Д. А., & Хазраткулов, Ж. (2024, October). Внутренний Аудит В Современном Банковском Сфере. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 10, pp. 90-93).
4. Турумова, Д., & Райимкулов, А. (2024, October). НЕОБХОДИМОСТЬ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ И В АУДИТЕ. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 10, pp. 284-287).
5. Firdavs, H., & Abdumannonovna, T. D. (2025, April). VIRTUAL YORDAMCHI VA AI ASOSIDAGI MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISH TIZIMI. In *International Conference on Adaptive Learning Technologies* (Vol. 16, pp. 23-26).
6. Nafisa, P., & Abdumannonovna, T. D. (2025, April). TA'MINOT JARAYONI AUDITINI O'TKAZISH. In *International Conference on Adaptive Learning Technologies* (Vol. 16, pp. 20-22).
7. Abdumannonovna, T. D. (2025, February). Moliyaviy Hisobot Va Xalqaro Audit Standartlarini O‘zbekiston Respublikasida Qo‘llash Masalalari. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 14, pp. 176-178).
8. Abdumannonovna, T. D. (2025, February). Auditorlik Firmalarining Professional Xizmatlari. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 14, pp. 168-172).
9. Abdumannonovna, T. D. (2025, February). Respublikamizda Davlat Moliyasini Boshqarishning Ahamiyati. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 14, pp. 153-155).
10. Abdumannonovna, T. D., & Aralbekovna, X. G. (2025, February). Auditorlik Dalillarining Ahamiyati Va Tahlil Usullari. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 14, pp. 149-152).
11. Abdumannonovna, T. D. (2025, February). Respublikamizda Moliyaviy Tizimning Shakllanish YoLLarini Takomillashtirish. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 14, pp. 144-148).
12. Turumova, D. A. (2025, February). Korxonada Audit Tekshiruvi O‘tkazishning Ahamiyati. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 14, pp. 47-50).
13. Abdumannonovna, T. D., & Baxtiyor ogli, I. D. (2025, February). Auditorlik Tekshiruvida Muhimlik Va Risk Tushunchasi. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 14, pp. 63-66).
14. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITORLIK TEKSHIRUVINI REJALASHTIRISHNING AFZALLIGI. In *ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM* (Vol. 1, pp. 474-478).